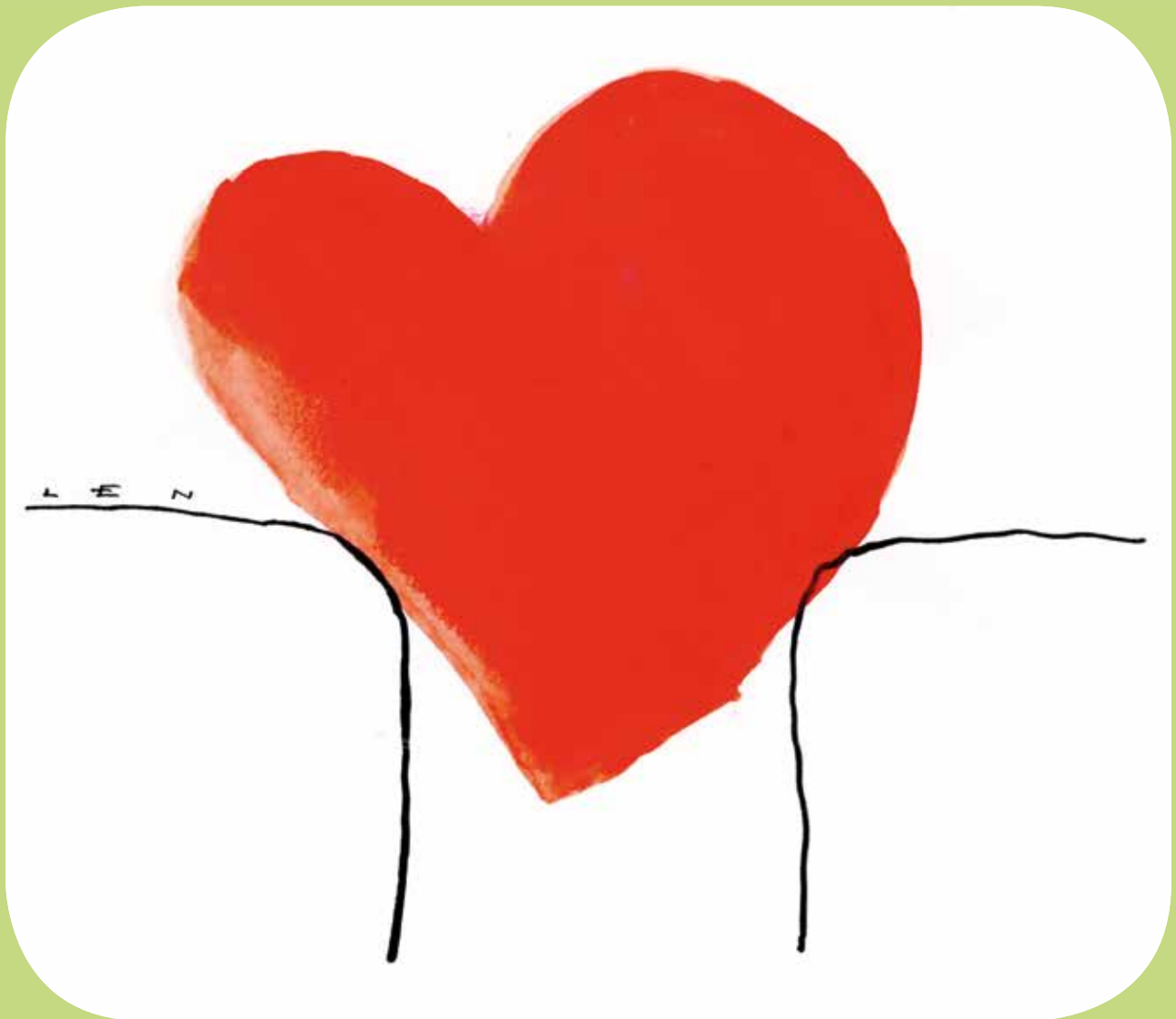

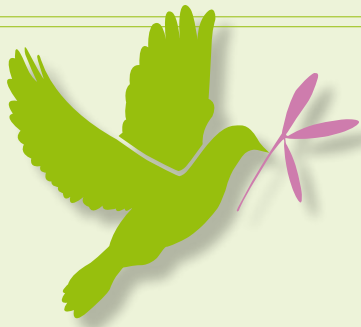
Vredesspiraal

Kwartaalmagazine van de vereniging *Kerk en Vrede*

Met onder meer in dit nummer:

- De vicieuze cirkel van economie en geweld
- Werving defensie begint al op de basisschool
- 70 jaar werken aan gerechtigheid en vrede

In dit nummer

- 3 Gedicht
- 4 **Mark Akkerman**
Werving voor defensie begint al op basisschool
- 6 **Wendela de Vries**
Dweilen met de kraan open
- 7 **Mark Akkerman en Greetje Witte-Rang**
Economie en geweld: een vicieuze cirkel
- 10 **Henk van Andel**
Verkrachting als oorlogswapen
- 12 **Yosé Höhne-Sparborth**
Het belang van minderheden
- 13 **Yosé Höhne Sparborth**
Geef 'Zwarte Piet' zijn paard terug!
- 14 **Hielke Wolters**
Zeventig jaar werken aan gerechtigheid en vrede
- 18 **Greetje Witte-Rang**
Lessen voor defensie
- 20 **Rob van Essen**
Hoopvol aan vrede bouwen
- 21 **Yosé Höhne Sparborth**
Mourad, een Syrische monnik
- 22 **Henk Blom**
Conferentie Church and Peace
- 23 **Arie de Bruijn en Margreet Hogeterp**
De man van het Vredeslied
- 24 Agenda

4

11

18

Colofon

'Vredesspiraal' is het kwartaalblad van Kerk en Vrede, de landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid. De naam 'Vredesspiraal' is mede in het kader, van een 'war on terror' met een (nog steeds) voortgaande geweldsspiraal, als tegenhanger gekozen om de weg de andere kant op te wijzen. Het alom heersende geloof in geweld – ook binnen de kerken nog niet overwonnen – moet weerlegd en ontzenuwd worden.

Redactie

Mark Akkerman, Héleen Broekema, Rob van Essen, Margreet Hogeterp (hoofdred.), Leen van den Herik, Yosé Höhne-Sparborth.

Kerk en Vrede

Kerk en Vrede is een landelijke

vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid. Het alom heersende geloof in geweld – ook binnen de kerken nog niet overwonnen – moet weerlegd en ontzenuwd worden. Kerk en Vrede is sinds 2002 met Irak verbonden, een project dat een stedebandachtig karakter heeft. Het betekent dat er op continue basis actuele informatie uit eerste hand beschikbaar is uit dit conflictgebied. Ook wordt er ook hulp geboden aan Yezidi via de Chaldeeuwse katholieken. Steunen kan via Kerk en Vrede.

Abonnement

Als u het werk van Kerk en Vrede onderschrijft en wilt steunen, meld u dan aan als lid of donateur. Leden betalen tenminste € 40,- per jaar, inclusief een abonnement op

Vredesspiraal en een aantal keren per jaar een ledenbrief.

Een abonnement zonder lidmaatschap kost € 15,- per jaar.

Losse nummers € 3,- excl. porto

Illustraties: tenzij anders vermeld: ©Kerk en Vrede
IBAN: NL74 INGB 0000 4353 82
Omslag: Len

Adres

Kerk en Vrede Vredesspiraal
Postbus 1528, 3500 BM Utrecht
tel. 030-2316666
info@kerkenvrede.nl of
a.debruijn@kerkenvrede.nl
Redactie:
Hogeterpg@gmail.com
facebook.com/kerkenvrede
twitter.com/kerkenvrede

Druk Narratio, Gorinchem

Somalië

Somalië
Oorlog
Thuis zitten
Thuis slapen
Bang

Nederland
Naar school
Voetballen
Buiten spelen
Blij

*Mohamed Mushin, groep 7,
OBS De Regenboog, Panningen
(Uit: 'Door een gekleurde bril',
diverse auteurs, Uitgever: House of Books)*

Werving defensie start al op basisscholen

Mark Akkerman

'Met spoed gezocht: nieuwe soldaten!' Bij defensie staan ruim 5400 vacatures open, zo liet staatssecretaris Visser de Tweede Kamer eind mei weten. De komende jaren komen daar nog 2800 nieuw te vullen functies bij. Er zal immers fors meer geld voor de krijgsmacht beschikbaar komen. Visser kondigde aan dat dit jaar twintig nieuwe wervingscampagnes van start zullen gaan. Ook kinderen blijven daarbij niet buiten beeld: als voorlichting verpakte pre-werving start al bij elfjarigen.

Werving is deze eeuw voortdurend een zorgenkindje geweest voor defensie. Ook in tijden van bezuinigingen op de krijgsmacht was er sprake van een lagere instroom dan gewenst, en van een hoge uitstroom. Op de langere termijn bleek defensie geen aantrekkelijke werkgever te zijn; veel militairen besloten de overstap naar een burgerloopbaan te maken.

In de Defensienota die de regering dit voorjaar presenteerde wordt fors ingezet op het thema 'mensen' waarbij betere arbeidsvoorwaarden en begeleiding meer mensen naar de krijgsmacht moeten lokken en huidige militairen moeten behouden.

Toys for boys

In dezelfde week dat staatssecretaris Visser de alarmklok luidde over de vele openstaande vacatures bij Defensie, vonden de landmachtdagen plaats. In het verleden betekende dit, dat, naast de luchtmacht- en marinebasis, ook een kazerne ergens in het land een open dag hield. Vaak zag je de dag daarna in de krant foto's van kinderen met een machinegeweer in de hand of klimmend op een tank. De opzet is inmiddels drastisch veranderd: de landmachtdagen

2018 strekten zich uit over een week. In die week presenteerde de landmacht zichzelf in zestien steden. En militairen bezochten zo'n duizend groepen 7 en 8 in het basisonderwijs om daar presentaties te geven, vergezeld van militaire voertuigen, wapens en camouflagemateriaal.

Militairen bezochten zo'n duizend groepen 7 en 8 in het basisonderwijs om daar presentaties te geven

Een korte zoektocht door regionale media en websites van scholen levert een niet onverwacht, verontrustend beeld op van invulling én doel van deze schoolbezoeken:

"Jong en vastberaden zijn ze, de leerlingen van het Wartburgcollege in Dordrecht. Manmoedig schouderen ze een machinegeweer met granaatwerper en richten ze op een militair." (Het Algemeen Dagblad, 25-5-2018)

"Het is deze week niet de bedoeling om te werven", lacht de

sergeant-majoor. "We hopen dat ze enthousiast worden over ons beroep en dat ze vanavond aan hun ouders vragen of ze zaterdag naar de open dag van de landmacht mogen." (RTV Drenthe, 23-5-2018)

"Het was een onwijs leerzame ochtend en misschien zien we over een aantal jaar wel leerlingen van groep 7 of 8 terug bij de Landmacht." (www.toermalijn-uthoorn.nl)

'Praten met soldaten moet leerlingen warm maken voor het leger.' (www.l1.nl)

'Toys for boys: wapens en voertuigen van de Landmacht maken indruk op leerlingen in Oosterhout.' (www.omroepbrabant.nl, 23-05-2018)

Pre-werving

Er liggen bij de presentaties op basisscholen natuurlijk geen inschrijfformulieren klaar om elf- en twaalfjarigen het leger in te lokken. Defensie kiest er wel nadrukkelijk voor zich bij kinderen van deze leeftijd al als potentiële toekomstige werkgever te presenteren; avontuur en kameraadschap staan centraal. Het is zeer de vraag of daarbij een reëel beeld geschetst wordt van wat de gevolgen van oorlog en militair geweld voor militairen én voor anderen kunnen zijn. De strategie van defensie om al zo jong met een soort pre-werving te beginnen, en eventuele belangstelling warm te houden, is niet nieuw: "Uit het oogpunt van rekrutering is het belangrijk om te proberen ze zeer vroeg te binden, voordat ze de interesse verliezen of voor een

ander carrièrepad kiezen." Om die reden biedt defensie ook al jaren MBO-opleidingen aan (nu bekend als 'Veiligheid en vakmanschap'), waar jongeren vanaf 15 jaar terecht kunnen voor een combinatie van een reguliere vakrichting en militaire training, in de hoop dat ze daarna doorgaan naar een functie binnen de krijgsmacht. Hoewel de scholieren officieel geen militaire opleiding volgen, ligt de manier waarop ze door militaire instructeurs aangepakt worden er niet om met elementen als 'studenten bang maken of kleineren, schreeuwen tegen studenten, slaaonderbreking, fysieke uitputting en voedsel-onthouding'. Kinderrechtenorganisaties leveren felle kritiek op deze praktijken.

Defensie banenwinkel

Naast de aandacht voor basisscholen staan veel andere nieuwe wervingscampagnes in de planning. Zoals in de Defensienota staat wordt daarbij ook weer teruggegrepen naar

een regionale inrichting van de werving, nadat deze enkele jaren geleden juist meer gecentraliseerd werd. De presentaties van de landmacht in zestien steden is hier een goed voorbeeld van. Ook opende vorig najaar een tijdelijke Brandstore Defensie op Amsterdam Centraal Station, met een escape room als publiekstrekker: "De jongere generatie wil geen ellenlange verhalen horen. Ze willen dingen zien, aanraken, beleven", zegt sergeant Tim, recruiter bij de Defensie banenwinkel.

Groningen, Utrecht, Eindhoven en Nijmegen zijn de andere locaties waar deze pop-up-winkel neerstrijkt of inmiddels is geweest. In Eindhoven organiseerde de brandstore, die zich in een oude V&D bevond, ondermeer een speciale Ladies Night: "Een militair op de stoep van het Warehouse deelde flyers uit aan passerende tienermeisjes."

De straat op

De Luchtmobiele Brigade in Assen ervoer het personeels-

tekort als zo nijpend dat de militairen zelf de straat op gingen om nieuwe collega's te werven. Zij deelden duizenden flyers uit aan jongeren in steden in Noord-Nederland en openden een banenwinkel in het centrum van Assen. "Het is voor ons een uitdaging. We zijn net als eenheid teruggekeerd uit Irak. We hebben nu deze bijzondere opdracht gekregen en we benaderen 'm ook als een militaire operatie", aldus een kapitein van de brigade.

Er valt de komende jaren nog een waaier aan wervingsinitiatieven vanuit defensie te verwachten. Normalisering van de aanwezigheid van de krijgsmacht in het straatbeeld en het richten op jongeren, ook voordat zij zich kunnen aanmelden, zullen hiervan belangrijke onderdelen blijven. De realiteit van oorlog, geweld, blinde gehoorzaamheid en daaruit voortvloeiende trauma's zal naar te vrezen valt hoogstens als een opmerking in de kantlijn figureren.

Stop Wapenhandel doet onderzoek en voert actie tegen wapenexport en wapenindustrie. Ons werk is mogelijk dankzij giften en donaties. Help ons met een gift op rekening NL.11.TRIO.0390.407.380 tnv Stop Wapenhandel, Amsterdam

Stop Wapenhandel

Dweilen met de kraan open

Wendela de Vries namens Stop Wapenhandel

Met de publicatie van een Buitenlandse en Veiligheidsstrategie, een Defensienota en een nota Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking heeft het kabinet Rutte III de afgelopen maanden zijn internationale piketpaaltjes geslagen. De Defensiebegroting gaat omhoog, bovenop het interventiebeleid van de afgelopen jaren krijgen we een Koude Oorlogsbeleid gericht tegen Rusland, en armoedebestrijding wordt vervangen door een focus op instabiele landen rond Europa, want die kunnen ons overlast bezorgen.

Migranten moeten vooral in arme regio's worden opgevangen en geen kans krijgen naar het rijke noorden te komen en de krijgsmacht moet een grotere rol gaan spelen bij binnenlandse veiligheid. Dat is het slechte nieuws.

Het goede nieuws is dat in de verschillende nota's wel degelijk een inventarisatie wordt gemaakt van wereldproblemen die tot conflicten kunnen leiden. Snelle bevolkingsgroei, grondstoffen- en waterschaarste, klimaatverandering, illegitiem bestuur, en de groeiende kloof tussen arm en rijk dragen bij aan instabiliteit en het risico op geweld. Het is goed dat de regering over de grenzen heen kijkt. Jammer alleen dat het opsommen van problemen iets anders is dan het analyseren van de oorzaken. Verstandig beleid probeert problemen te voorkomen, niet gevolgen te onderdrukken.

Doortastend klimaatbeleid

Klimaatverandering bijvoorbeeld kan leiden tot het op drift raken van grote groepen mensen. Niet alleen de bewoners van eilandjes in de Stille Oceaan die onder de zeespiegel terecht dreigen te komen moeten een nieuwe woonplaats zoeken. Ook de bewoners van regio's waar het te heet of te droog wordt in de zomer zullen, om te overleven, niet anders kunnen dan hun heil elders zoeken. Het optrekken van hoge muren om Europa zal dat niet kunnen tegenhouden. Een verstandig veiligheidsbeleid is daarom ook een doortastend klimaatbeleid, waarbij onze verspillende manier van leven wordt omgebouwd tot een eerlijker en respectvoller economie.

Alle trade fair

Een verstandig veiligheidsbeleid laat geen ruimte voor Fair Trade, maar zorgt ervoor dat alle trade fair is zodat alle mensen een eerlijk

loon krijgen voor hun werk. Veiligheidsbeleid is ook dat grote bedrijven hun belasting niet ontwijken via Nederland, maar het netjes betalen in de ontwikkelingslanden waar ze het verdienen, omdat het daar hard nodig is voor gezondheidszorg en infrastructuur. Wie migratie wil beperken moet zorgen dat mensen in hun eigen land meer kansen hebben waardoor ze niet elders naar werk hoeven zoeken. En natuurlijk kan veiligheidsbeleid niet zonder het sterk inperken van wapenexport, want zwaarbewapende landen zijn eerder geneigd om oorlog te voeren.

Maar daar wordt in de beleidsnota's van de regering niet over gesproken. Er wordt gedaan alsof de wereld vanzelf onveiliger en instabiel wordt, de kloof tussen arm en rijk zomaar groter wordt en klimaatverandering een gegeven is. Alsof daar geen keuzes van mensen mee gemoeid zijn.

Alternatieven verzinnen

De krijgsmacht krijgt er anderhalf miljard euro bij de komende jaren. Nederland haalt daarmee net niet de zelfopgelegde NAVO norm van 2% van het BNP voor defensie. Maar Nederland haalt zeker niet de 0,7% van het BNP voor ontwikkelingssamenwerking. En van het geld dat ontwikkelingssamenwerking krijgt gaat ook nog een deel naar de opvang van vluchtelingen en een deel naar militaire missies. De wapenindustrie krijgt intussen subsidie van de Europese Unie. Het is dweilen met de kraan open, dit veiligheidsbeleid. Het is van groot belang dat we alternatieven blijven aandragen.

Stop Wapenhandel doet onderzoek en voert actie tegen wapenexport en wapenindustrie. Zij zijn voor hun werk afhankelijk van donaties. Help mee!

Zeventig jaar werken aan gerechtigheid en vrede

Hielke Wolters, tot augustus 2016 adjunct-secretaris generaal van de Wereldraad van Kerken

Het gebeurde tijdens een van de mediatrainingen voor de leiding van de Wereldraad van Kerken: ons werd gevraagd om voor de camera in één zin te zeggen wat de Wereldraad is. Toen het mijn beurt was, waagde ik de volgende uitspraak: De Wereldraad is de oudste en meest effectieve oecumenische vredesbeweging. Er werd over doorgepraat: de Wereldraad een vredesbeweging?

Er zitten tenminste twee lastige aspecten in deze stelling: is de Wereldraad werkelijk een beweging, en staat vrede centraal op de agenda? Om met de eerste vraag te beginnen: wat is de Wereldraad van Kerken eigenlijk? Daar is in de afgelopen zeventig jaar vaak over gediscussieerd. Aanvankelijk was er de vrees van sommige kerken dat de Wereldraad, opgericht in 1948 in Amsterdam, uiteindelijk een superkerk zou willen worden. Om eens en vooral een einde aan die discussie te maken, stelde het Centraal Comité in 1950 klip en klaar: de Wereldraad van Kerken is niet en moet nooit een superkerk worden (het Toronto Statement). In de geschiedenis van de Raad bleek deze verleiding overigens niet de grootste te zijn. Een uitdagender kwestie werd al gauw het vinden van een goed evenwicht tussen de Wereldraad als organisatie (Genève) en de Wereldraad als gemeenschap van kerken. Dat was zeker het geval in de 60-er, 70-er en 80-er jaren toen de organisatie enorm groeide, met name de afdelingen voor diakonaat en ontwikkelingssamenwerking. Dit leidde

tot een hernieuwde discussie over de primaire doelstelling van de Raad. Het herbezinningproces dat uitmondde in het rapport 'Towards a Common Understanding and Vision of the WCC' inspireerde de assemblée in Harare (1998) om de constitutie van de Raad te herzien. Harare besloot dat de centrale doelstelling niet is dat de Raad kerken op roept tot eenheid, maar dat in de Raad de kerken onderling 'elkaar oproepen tot zichtbare eenheid in één geloof en één eucharistische gemeenschap' (art. 3). Deze herformulering van de centrale doelstelling is een radicale keuze van de Wereldraad om een gemeenschap van kerken te willen zijn en dat de organisatie, het secretariaat, slechts een dienende functie kan hebben. Het werk van de Wereldraad is in de afgelopen jaren steeds meer ontwikkeld en gestructureerd vanuit deze visie.

Van confrontatie naar vredesinitiatief

Het gaat hier om meer dan wat zou kunnen worden gezien als kerkrechtelijke fijnproeverij. De uitdaging om een gemeenschap van kerken te zijn is namelijk pre-

cies wat de Wereldraad tot een unieke vredesbeweging maakt. Dat wordt bijvoorbeeld zichtbaar in de assemblées en in de tweejaarlijkse vergaderingen van het centraal comité. De vertegenwoordigers van de ongeveer 350 lidkerken uit alle delen van de wereld brengen niet alleen hun kerkelijke verscheidenheid mee, maar ook (wellicht vooral ook) hun culturele, politieke en economische verschillen en conflicten. Die bijeenkomsten vormen de 'arena's' waar confrontaties moeten uitgroeien tot vredesinitiatieven. De vergaderingen bieden bijvoorbeeld gelegenheid voor Cubanen en Noord-Amerikanen om elkaar te ontmoeten en samen lijnen naar de toekomst uit te zetten. Hetzelfde geldt voor vertegenwoordigers uit Rusland, Oekraïne, West Europa. Leiders van kerken uit Syrië, Irak, Iran krijgen gelegenheid om hun zorgen over de toekomst van kerk en samenleving in het Midden-Oosten te delen.

Bruggen bouwen

De functie om bruggen te bouwen tussen gemeenschappen en tussen volkeren die door diepgaande politieke en economische

kloven gescheiden worden is eigenlijk vanaf de oprichting een belangrijk aspect van de Wereldraad geweest. Direct na de Tweede Wereldoorlog werd de Wereldraad uitgedaagd om vertegenwoordigers van de Duitse kerken en kerken uit de geallieerde landen bij elkaar te brengen om samen te werken aan een nieuwe toekomst van vrede. Dit bouwen van bruggen over politieke barrières heen is ook een belangrijke functie geweest tijdens de koude oorlog. Vanaf de 60-er jaren domineerden de spanningen tussen Noord en Zuid de agenda van de Raad, vooral toen in de assemblee van New Delhi (1961) veel kerken vanuit Azië, Afrika en Zuid-Amerika lid werden. De assemblee van Uppsala (1968), dit jaar 50 jaar geleden, plaatste de vraag van mondiale economische gerechtigheid centraal op de oecumenische agenda.

Focus op vrede

De focus op vrede en gerechtigheid is sindsdien wel veranderd, maar niet zwakker geworden. In de laatst gehouden assemblee, Busan 2013, waren de deelnemers het vrijwel unaniem eens over het grote belang van vredesopbouw in veel delen van de wereld, ook in Europa met z'n grote toestroom van vluchtelingen en migranten. De assemblee in 2013 riep daarom op om samen een pelgrimage van gerechtigheid en vrede te beginnen. Een oproep aan (lid-)kerken, oecumenische organisaties en bewegingen om te zoeken hoe in hun eigen lokale omgeving, maar ook wereldwijd,

gerechtigheid en vrede kunnen worden bevorderd. Ook de Wereldraad zelf heeft na deze assemblee het werk nog sterker gefocust op vredesopbouw. Niet alleen de directe betrokkenheid bij het oplossen van conflicten in een aantal landen kreeg een hoge prioriteit, ook de theologische reflectie, de interreligieuze dialoog, de opleiding en trainingen in het oecumenische instituut Bossey van de Wereldraad kregen als opdracht om de pelgrimage van gerechtigheid en vrede centraal te stellen in hun werk. Tegelijkertijd besloot de Raad om de kerken in een aantal conflictgebieden nog beter te begeleiden en te ondersteunen, met name in Syrië, Zuid Soedan, DRC, Nigeria en het Koreaanse schiereiland. Na de assemblee is er veel werk verricht om in deze gebieden het vredeswerk van kerken te ondersteunen. Met wisselend succes. Vertegenwoordigers van kerken en moslims uit Syrië zijn regelmatig (vaak in Genève) bij elkaar geweest om samen te werken aan een nieuwe toekomst. In Zuid Soedan heeft veel overleg ertoe geleid dat kerkleiders samen besloten om zich niet mee te laten slepen in het politieke conflict tussen de Dinka en Nuer stammen. In Nigeria is samen met moslims een centrum opgezet dat zich richt tegen interreligieus geweld en werkt aan vredeseducatie.

Het onderlinge overleg tussen kerken en Zuid- en Noord Korea, dat al enkele decennia werd ondersteund, heeft een grotere prioriteit gekregen.

Niet mediageniek

In Nederland hoor ik veel mensen klagen: waarom horen we zo weinig van de Wereldraad? Dat heeft een aantal oorzaken die deels bij de media liggen en deels bij de agenda van de Wereldraad zelf. De sterk geseculariseerde media in Nederland is eigenlijk niet meer geïnteresseerd in kerk en oecumene, zeker niet als het om internationaal werk gaat. Bovendien spreken inspirerende personen meer tot de verbeelding dan het werk van organisaties.

Maar ook de agenda van de Wereldraad heeft een probleem, tenminste vanuit het oogpunt van communicatie. De speerpunten van het werk liggen op dit moment niet in Europa, maar vooral in het Midden Oosten en Afrika. Bovendien is de aard van het werk niet mediageniek. Veel werk moet buiten de schijnwerpers gebeuren omdat deelnemers, bijvoorbeeld uit Syrië, absoluut niet zitten te wachten op media-aandacht.

Ook zijn resultaten vaak alleen op langere tijd zichtbaar, zoals het interreligieus vredeswerk in Nigeria. Verder is de Wereldraad terughoudend in het claimen van succes, omdat het strategisch veel beter is dat conflicterende partijen die samen een stap in de richting van vrede hebben gezet, zelf de 'credits' krijgen. Duidelijk is wel dat het bouwen van bruggen, dat zo centraal heeft gestaan in het 70 jarig bestaan van de Wereldraad, nog steeds van groot belang is en moet doorgaan.

Bezinning op 'De Zondeval van het Christendom'

Greetje Witte-Rang, Secretaris van de Theologische Werkgroep van Kerk en Vrede

Dit jaar is het 90 jaar geleden dat de Remonstrantse hoogleraar G.J. Heering zijn boek *De Zondeval van het Christendom* publiceerde, 'een studie over Christendom, staat en oorlog'. Het boek wordt ook wel 'de bijbel van de pacifisten' genoemd, want Heering behandelt daarin een groot aantal onderwerpen en doet dat buitengewoon grondig. Eind dit jaar besteedt Kerk en Vrede samen met de Remonstranten aandacht aan het boek op een studiedag.

Bezinning

De studiedag beoogt een bijdrage te leveren aan de hernieuwde bezinning in de kerken op de vragen van vrede en geweld. Gemikt wordt op een brede doelgroep: zowel mensen die geïnteresseerd zijn in de (kerk)geschiedenis, in het bijzonder de manier waarop in de jaren tussen de twee Wereldoorlogen werd nagedacht over de problematiek van oorlog en geweld, als ook mensen die in de huidige tijd betrokken zijn bij vredeswerk. 's Morgens worden inleidingen gehouden over vragen als: Wie was Heering? Hoe kwam hij ertoe *De Zondeval* te schrijven? Hoe viel het boek in de kerken en wat was de doorwerking ervan? In de middag komen de moderne bewapening en het veiligheidsbeleid aan de orde en wordt daarop gereflecteerd, met een theologische, culturele en politieke invalshoek. Uiteraard zal er ruimte zijn voor debat, waarbij vooral gekeken zal worden naar de positie en rol van de kerken. De bijeenkomst zal aan het eind van het jaar plaatsvinden op een met OV goed bereikbare plaats. De datum wordt vastgesteld in overleg met de beoogde sprekers en is op het moment van schrijven nog niet bekend. Mededelingen daarover volgen in de komende Vredesspiraal en op de site van Kerk en Vrede.

Heering richtte in 1924 samen met ds. Hugenholtz Kerk en Vrede op, met een vlammend protest tegen de oorlog. Dat leidde tot veel bevreemding en vragen, in en buiten de kerken. In *De Zondeval* beschrijft Heering wat hem motiveert. Het was de Eerste Wereldoorlog met al zijn gruwelen die Heering 'bekeerd' had, en op alle aspecten van de oorlog gaat Heering uitvoerig in: politiek, economisch, militair, psychologisch en steeds confronteert hij wat hij tegenkomt met het bijbels getuigenis.

Indrukwekkend

De Theologische Werkgroep van Kerk en Vrede besprak het boek in een reeks vergaderingen.

Wat niet ieder verwacht had, gebeurde: we raakten onder de indruk van het boek en van de gedrevenheid van Heering. Natuurlijk zijn er dingen geda-teerd, zoals zijn bijbelvisie. Maar zijn scherpzinnige analyses, zijn feitenkennis en zijn diepe overtuiging dat het christendom moet worden 'losgeslagen van de oorlogsidee' zijn indrukwekkend.

Heerings diepe overtuiging dat het christendom moet worden 'losgeslagen' van de oorlogsidee is indrukwekkend

Zonder cynisme hoopvol aan vrede bouwen

Rob van Essen

Op 11 april werd in het Drents Museum de biografie van Harcourt (Harky) Klinefelter gepresenteerd. Klinefelter groeide op en studeerde voor predikant in de Verenigde Staten. Een stage bij Martin Luther King resulteerde in een levenslange inzet voor vrede en gerechtigheid.

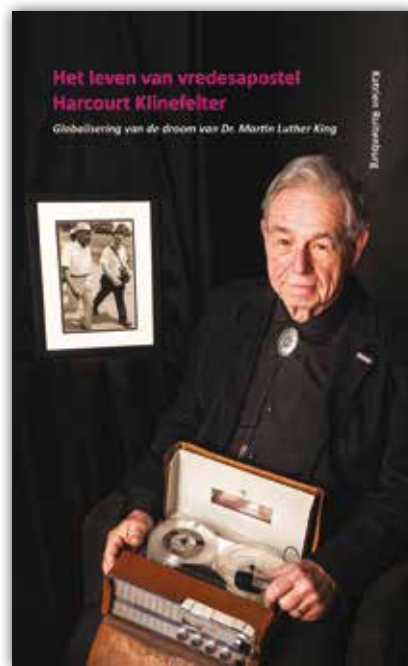
Samen met Martin Luther King streed Klinefelter geweldloos tegen segregatie en de oorlog in Vietnam. Door zijn huwelijk met Annelies Koopmans kwam hij in 1972 naar Nederland. Hij had toen ook al enkele jaren onder straatjongeren en hippies gewerkt in Atlanta, maar werken voor de vrede en anderen trainen in geweldloos handelen werd zijn grote passie.

Voor vredesapostel Harcourt Klinefelter is geweldloos handelen een grote passie

Daarvoor bleek Nederland trouwens te klein. Op vele plaatsen in Europa en elders in de wereld werkte hij aan dialoog en verzoening. Hij was jarenlang cursusleider aan de Volkshogeschool in Havelte. Als je leest bij welke vredesinitiatieven en organisaties hij betrokken was, dan begrijp je wel dat zijn kinderen – die trouwens een mooi boekje over vader open doen – wel wat meer aandacht hadden willen hebben. Ook vrienden en medewerkers komen aan het woord. Treffend vond ik wat Ben Voulon (politieagent bij de ME) zei: "Cynisme heb ik bij Harcourt nooit bespeurd".

De inmiddels tachtigjarige Klinefelter was enkele jaren geleden nog op Lesbos, voor hulp aan Christian Peacemakers die zich inzetten voor bootvluchtelingen. Met zijn vrouw was hij betrokken bij de oprichting van een Nederlandse afdeling van 'Christian Peacemaker Teams'. Op de vraag wat hij nu nog wil doen luidt het antwoord: de droom van M.L. King verspreiden, lezingen houden en er wellicht nog op uit met de Christian Peacemakers! Kortom, een biografie die je af en toe naar adem doet happen. Het troostte mij wel dat zelfs een vredesapostel thuis nog wel eens ruzie maakte.

De biografie van Harcourt Klinefelter doet je af en toe naar adem happen

Ook mijn kinderen weten dat ik de vrede Gods thuis niet altijd wist te bewaren. Maar toch, niet cynisch worden en hoopvol aan de vrede bouwen.

Goed dat Katrien Ruitenberg in de archieven en verhalen van Harky gedoken is.

Katrien Ruitenburg, 'Het leven van vredesapostel Harcourt Klinefelter - Globalisering van de droom van dr. Martin Luther King', Uitgeverij Narratio, 2018. ISBN9789052639383

De man van het Vredeslied

Arie de Bruijn en Margreet Hogeterp

Bijna negen jaar was hij werkzaam voor Kerk en Vrede: secretaris Arie de Bruijn. Op 1 juli 2009 begon hij bij kerk en Vrede, dat toen nog een pand had aan de Obrechtstraat 43 in Utrecht. Op 1 juni 2018 nam hij afscheid. Hierbij een korte terugblik op een veelbewogen periode.

Arie de Bruijn neemt na bijna negen jaar afscheid van Kerk en Vrede

Met Arie verdwijnt bij Kerk en Vrede de laatste betaalde staffunctionaris. Kerk en Vrede gaat nu door als 'vrijwilligersorganisatie', met vergoedingen voor een enkele deeltaak, zoals; leden- en financiële administratie en einredactie.

Aan de Obrechtstraat

Toen Arie in 2009 bij Kerk en Vrede begon, werd het pand aan de Obrechtstraat gedeeld met VDAmok; Vereniging Dienstweigeraars en het Anti-Militaristies (met 'ies' op het eind) OnderzoeksKollektief (collectief met een 'K'). De bezetting op kantoor was flink met vijf mensen voor VDAmok en zo'n acht mensen voor Kerk en Vrede. Maar het aantal medewerkers slonk al snel. In 2015 trok Arie aan de bel: wie ging al die taken van vertrekkende medewerkers over nemen?

Nieuwe tijden

Jan Anne Bos meldde zich spontaan voor een wekelijkse kantoordag op dinsdag. Dat gaf lucht en plezier. Er kwam zelfs uitbreiding en zo ontstond langzamerhand de huidige staf:

Yosé Höhne-Sparborth als vaste waarde, Jan Anne Bos, Henk Blom, Piet Vliegthart en Arie de Bruijn. In dat zelfde jaar (2015) werd aan de hand van een heuse 'Verhuiscchecklist' de verhuizing van O'43 naar het Protestants Landelijk Dienstencentrum in gang gezet. Een verhuizing is een klus, maar een 90 jaar oude vereniging verhuizen is een klus in het kwadraat! Zeker uit een 19e eeuwse pand.

Songs of Peace

Aan het vredeswerk in de vorm van boeken, brochures, bladen, symposia en lezingen voegde Arie daar het zingen van het vredeslied aan toe: Songs of Peace!

Een hoogtepunt voor Kerk en Vrede was 'Songs of Peace 2013', ter gelegenheid van 300 jaar Vrede van Utrecht: een korenfestival in de Dom van Utrecht. Met acht deelnemende koren en ruim 1000 bezoekers en met een speciaal gecomponeerde 'Cantata for Peace' van Aart de Kort met medewerking van Tania Kross. Dagvoorzitter was onze eigen Henk Baars. Kortom, driehonderd jaar Vrede van Utrecht werd uitbundig gevierd.

Vredesspiraal

In het verlengde hiervan schreef Arie in de loop van de jaren in de Vredesspiraal dertig artikeltjes over het vredeslied: eerst uit onze jubileumbundel 'en alle angst voorbij', daarna uit het liedboek 1973, gevolgd door de tijdelijke bundel 'Tussentijds' en tenslotte uit het Liedboek 2013. Het bloed kruipt, waar het niet gaan kan: Arie is en blijft vooral ook kerkmusicus. "Daarom ben ik ook zeer ingenomen met de workshop van Hanna Rijken vandaag rond het vredeslied", zegt Arie. "En dat nog wel precies op het eerste lustrum van het Liedboek, dat immers op 25 mei 2013 in Monnickendam werd gepresenteerd! Ook daar deed Hanna Rijken een workshop en ik was er toen ook bij."

Agenda

7 oktober, 4 november 2018

Wake Detentiecentrum Zeist

Tijd/plaats: Elke eerste zondag van de maand met bloemen en licht om 16.30 uur, Richelleweg 13, Soesterberg.

Meer info: (030) 69 622 83/
(035) 60 138 82

Bekijk ook de websites:

www.wakezeist.nl en

www.saviz.nl (Steunfonds)

9 september, 14 oktober, 11 november 2018

Schipholwakes

In de nieuwe Schipholgevangenis zitten veel mensen die niet in Nederland mogen (ver)blijven, omdat ze niet over voldoende papieren beschikken.

Met deze wakes willen we een teken van solidariteit aan de migranten gevangenen geven. Ook willen we duidelijk maken dat wij grote vragen hebben bij het opsluiten van mensen die niets misdaan hebben.

Tijd/Plaats: Iedere tweede zondag van de maand van 14:00-15:30 uur. Duizendbladweg 100, Badhoevedorp. **Meer info:** www.schipholwakes.nl

15-23 september

Vredesweek 2018

Het thema van de Vredesweek 2018 luidt: 'Generaties voor Vrede!' Zoals oorlog geen onderscheid maakt naar leeftijd, maar iedereen raakt, zo kunnen alle generaties, jong en oud, zich inzetten voor vrede. Ieder op zijn of haar eigen manier en ook gezamenlijk. **Meer info:** www.vredesweek.nl

20 september

Walk of Peace, Zwolle.

Onderweg aandacht voor verhalen van kinderen in verschillende oorlogen

Tijd/plaats: 17.00 uur vanaf Ter Pelkwijkpark. (www.vredesplatformzwolle.nl)

21 september

Vredessymposium 2018 'Jong & Ontwapenend'.

Met onder andere een inleiding door de zoon van Evert Huisman (grondlegger van vredesmissies zonder wapens) en huldinging jonge vredeshelden door burgemeester H.J. Meijer van Zwolle.

Plaats/tijd: Stadhuis Zwolle, 13.00-17.00 uur.

21 september

Lezing Yosé Höhne-Sparbort

Plaats/tijd: Dominicanenklooster Zwolle, 16.00 uur, gevolgd door 'Vredezingen' om 19.00 uur (tussendoor soep en brood)

Meer info:

www.vredesplatformzwolle.nl

22 september

Symposium 'In vrede samenleven'.

Plaats/tijd: Janskerk Utrecht, 13.30-16.30 uur.

Organisatie door Interreligieuze Samenwerking Stedenband Utrecht-Kirkuk/Noord-Irak

Meer info: www.oecumene.nl

T/m 31 oktober

Verhalen over Vrede zonder (kern)wapens

Tentoonstelling over de grote vredesdemonstraties in de tweede helft van de vorige eeuw. Een aantal demonstranten komen zelf aan het woord.

Plaats: Museum voor Vrede en Geweldloosheid, Turfmarkt 30, Gouda. **Kosten:** € 4, museumkaart gratis. **Meer info:** www.vredesmuseum.nl

13 oktober

Naar een houdbare samenleving

Bijeenkomst over veiligheid en economie, over-consumptie,

ecologie, klimaat, Sustainable Development Goals en hoe je hier lokaal mee aan de slag kunt in je eigen leven. **Plaats/tijd:** Omslag Eindhoven, Hoogstraat 301-A, 13.00-18.00 uur. **Meer info:** www.samenvelig.earth

8 t/m 28 oktober

Solidariteits- en Ontmoetingsreis naar Israël & Palestina.

Wil je je verdiepen in de impact van de politieke situatie op het dagelijkse leven van mensen in zowel Galilea, de Westbank als Jeruzalem? Sta je open voor ontmoetingen met moslims, joden en christenen? **Kosten:** € 1495. **Meer info:** (06) 48 809 550, e-mail:

floormeta@hotmail.com, www.tentofnations.nl

28 oktober

Dag van de Stilte.

Een uitnodiging aan iedereen om stil te staan en stil te zijn.

Meer info:

www.dagvandestilte.nl

4-11 november

Conferentie IFOR over Migratie

Elke vier jaar sturen de leden van IFOR (International Fellowship of Reconciliation) delegaties naar een Internationale raad om prioriteiten, strategieën en ideeën te bespreken met betrekking tot de toekomstige ontwikkeling van de wereldwijde organisatie. In 2018 zal dit event, in combinatie met een conferentie, plaatsvinden in de Siciliaanse stad Catania. Het thema migratie staat centraal waarbij vooral aandacht zal zijn voor drie subthema's: 1) Het geweld dat migratie veroorzaakt, 2) De ervaring van migratie en 3) Antwoorden met compassie. De conferentie is open voor publiek. **Meer informatie:** www.ifor.org